

Онлай таълим муассасалари

**фаолиятига сунъий
интеллект технология-
сини жорий этиш**

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ,
ФАН ВА ИННОВАЦИЯЛАР ВАЗИРЛИГИ ҲУЗУРИДАГИ
ОЛИЙ ТАЪЛИМНИ РИВОЖЛАНТИРИШ
ТАДҚИҚОТЛАРИ МАРКАЗИ

ОЛИЙ ТАЪЛИМ
МУАССАСАЛАРИ
ФАОЛИЯТИГА
СУНЬИЙ ИНТЕЛЛЕКТ
ТЕХНОЛОГИЯСИНИ
ЖОРИЙ ЭТИШ

Методик қўлланма

ТОШКЕНТ
“YETAKCHI NASHRIYOTI”
2024

УЎК: 378:004.89(072)(075)

КБК: 74.58я7+32.813

X – 92

Хуррамов, Мусурмон

Олий таълим муассасалари фаолиятига сунъий интеллект технологиясини жорий этиш [Матн]: методик қўлланма / М.Хуррамов. К.Халмуратова. – Т.: “Yetakchi nashriyoti”, 2024. – 28 б.

ISBN 978-9910-9640-1-5

Қўлланма Олий таълимни ривожлантириш тадқиқотлари маркази томонидан Олий таълим муассасалари фаолиятига сунъий интеллект технологиясини жорий этиш борасида олий таълим ташкилотларга методик ёрдам кўрсатиш мақсадида тайёрланди.

Мазкур қўлланма олий таълим муассасалари фаолиятига сунъий интеллект технологиясини жорий этишининг ижобий ва салбий жиҳатлари, етакчи хорижий олий таълим муассасаларининг олий таълим тизимига сунъий интеллект технологиясини татбиқ этиш борасидаги тажрибалари ҳамда дарс жараёнида Chat GPT платформасидан фойдаланиш имкониятлари тўғрисидаги масалаларга бағишиланган.

Ушбу қўлланма олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчилари ва ходимлари учун мўлжалланган.

Таҳрир ҳайъати:

Ш.Якубов, И.Зокиров, А.Амонов, Т.Ахмедов,
М.Хайитов, С.Мусамедов, А.Сабриев

УЎК: 378:004.89(072)(075)

КБК: 74.58я7+32.813

Олий, ўрта маҳсус ва профессионал таълим йўналишлари бўйича ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи кенгашнинг 2023 йил 25 сентябрдаги 5-сонли раёсат мажлиси баёни ҳамда Олий таълим, фан ва инновациялар вазиригининг 2023 йил 29 сентябрдаги 438-сонли бўйруғи асосида нашрга тавсия этилди.

ISBN 978-9910-9640-1-5

© Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирилиги ҳузуридаги Олий таълимни ривожлантириш тадқиқотлари маркази, 2024 й.

КИРИШ

Сўнгги йилларда замонавий технологиялар олий таълим тизими архитектурасини тубдан ўзгартириб юборди. Олий таълим муассасалари фаолиятига сунъий интеллект технологиясининг кириб келиши эса мазкур жараёнларни янада тезлаштириди. Дунёнинг ривожланган етакчи олий таълим муассасалари аллақачон сунъий интеллект технологиясини ўз фаолиятининг турли йўналишларига интеграция қилиб ҳам улгурди. Сунъий интеллект технологияси профессор-ўқитувчи ва талабаларнинг чинакам кўмакчисига айланди. Улар дарс машғулотлари давомида бевосита сунъий интеллект технологиясидан фойдаланишни бошлишди.

Аммо, шу ўринда, сунъий интеллект технологиясининг салбий жиҳатлари ҳам юзага чиқа бошлади. Талабалар ўртасида кўчирмачилик (плағиат) ҳолатлари авж олиб кетди. Сунъий интеллект чатботлари томонидан тақдим этилаётган маълумотларнинг ҳар доим ҳам тўғри бўлмаслиги талабаларнинг тегишли фан ёки мавзуга оид нотўғри билим ва кўнкималар олишига сабаб бўлмоқда. Шунингдек, профессор-ўқитувчилар томонидан сунъий интеллект имкониятларидан фойдаланиб дарс машғулотларига бир ёқлама тайёргарлик кўриш, кўшимча манбалар билан ишламаслик, сунъий интеллект платформалари тақдим этган маълумотларни фильтрламасдан талабаларга тўғридан-тўғри узатиш ҳолатлари ҳам учрамоқда. Шундан келиб чиқиб, дунёнинг флагман олий таълим муассасаларида сунъий интеллект технологиясининг салбий оқибатларига қарши курашиб ҳамда сунъий интеллектнинг ижобий жиҳатларидан кенг фойдаланиш борасида баҳс-мунозаралар кетмоқда.

Шу нуқтаи назардан олиб қаралганда, мазкур қўлланма олий таълим муассасаларида сунъий интеллект технологиясини жорий этиш борасида олийгоҳларга методик ёрдам кўрсатиш мақсадида тайёрланган навбатдаги муҳим қўлланмалардан бири ҳисобланади. Қўлланмада сунъий интеллект технологияси ва унинг турлари, олий таълим муассасалари фаолиятига сунъий интеллект технологиясини жорий этишнинг ижобий ва салбий жиҳатлари, етакчи хорижий олий таълим муассасаларининг олий таълим тизимига сунъий интеллект технологиясини татбиқ этиш борасидаги тажрибалари, дарс жараёнида Chat GPT платформасидан фойдаланиш имкониятлари тўғрисидаги масалалар ёритилган.

Құлланма билан танишиш жараёнида қүйидаги саволларға жавоб топишиңгиз мүмкін:

- Сунъий интеллект технологияси ўзи нима?
- Олий таълим муассасалари фаолиятига сунъий интеллект технологиясини жорий этиш қандай ижобиј ва салбий оқибатларға олиб келади?
 - Етакчи хорижий олий таълим муассасалари сунъий интеллект имкониятларидан қай тарзда фойдаланмоқда?
 - Дарс жараёнида Chat GPT платформасидан қандай қилиб фойдаланиш мүмкін?
 - Сунъий интеллект технологиясини миллий олий таълим муассасалари фаолиятининг қайси йұналишларига интеграция қилиш мүмкін?

Ушбу құлланма олий таълим муассасалари фаолиятига сунъий интеллект технологиясини жорий этиш бүйічә амалға оширилиши лозим бўлган дастлабки чора-тадбирларни аниклаб олиш, олий таълим ташкilotлари томонидан эътибор қаратилиши керак бўлган жиҳатларни ажратиб олиш ҳамда олий таълим тизимида сунъий интеллект платформалари имкониятларидан самарали фойдаланиш усулларини белгилаб олишда муҳим методологик манба бўлиб хизмат қиласи.

СУНЬЙИ ИНТЕЛЛЕКТ: МАЗМУН-МОХИЯТИ ВА ТУРЛАРИ

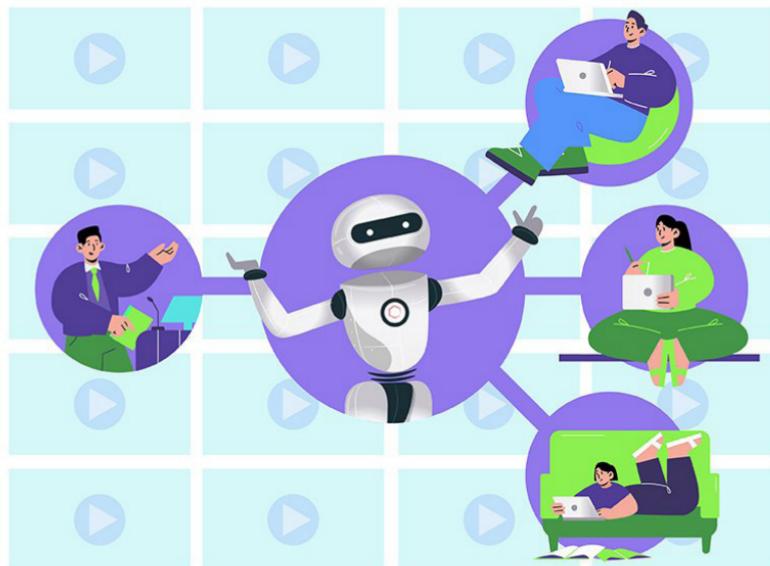
Сунъий интеллект — инсон кўнгилларини қайта ишлаб чиқариш учун мўлжалланган дастурлар тўплами ҳисобланади. Сунъий интеллект мавжуд муаммоларга ечим топиш, режалаштириш, билим олиш, ўз устида ишлаш каби вазифаларни ўз вақтида ва тўлиқ бажаришга ёрдам берадиган қобилиятдир.

Кенг маънода сунъий интеллект мураккаб муаммоларни ўрганиш ва ҳал қилишга қодир бўлган таҳлилий тизимларни ишлаб чиқиш фанининг бир тармоғи ҳисобланади. Тор маънода эса сунъий интеллект компьютернинг инсон тафаккурига асосланган ўргатиш технологиясидир.

Умуман олганда, сунъий интеллект олинган маълумотлар асосида муайян хуласалар чиқаришга қодир бўлган моделлар ва усуллар тўпладамир.

“Сунъий интеллект” атамаси биринчи марта Жон Маккарти томонидан 1956 йилда Америка Айви Лигаси университети Дартмут коллежида бўлиб ўтган семинарда ишлатилган.

Биринчи сунъий интеллект дастури 1951 йилда Буюк Британиялик компьютер олимни Кристофер Страчей томонидан ишлаб чиқилган. 1952 йилда ушбу сунъий интеллект дастури шерикларининг ҳаракат-

ларини башорат қилиш билан бирга, одамлар билан шашка ўйнашни ўрганган эди. Инглиз математиги ва компьютер олими Алан Тюринг ҳатто ўша пайтда нашр этилган шахмат дастурлаш бўйича мақоласида мазкур тизим ҳақида алоҳида сўз юритган эди.

Сунъий интеллект соҳасидаги тараққиётнинг навбатдаги босқичи 1990 йилларнинг ўрталарига тўғри келади. Хусусан, 1997 йилда шахматчи Гарри Каспаровни мағлуб этишга муваффак бўлган IBM Deep Blue суперкомпьютери катта шов-шувларга сабаб бўлади.

Сунъий интеллект технологияларининг таълимга жорий этилиши 1970 йилларга бориб тақалади. Дастрлабки уринишлар ҳар бир талаба учун ўрганишни автоматик равишда мослаштириш ёки индивидуаллаштириш қоидаларига асосланган сунъий интеллект усуулларидан фойдаланиш орқали намоён бўлди. Мазкур даврдан бошлаб таълимда сунъий интеллект технологияларининг ривожланиши бир неча йўналишларда талабаларга йўналтирилган сунъий интеллект, ўқитувчига йўналтирилган сунъий интеллект ва тизимга йўналтирилган сунъий интеллект кўринишида давом этди.

Сунъий интеллект соҳаси билан шуғулланадиган олимлар сунъий интеллект технологиясини тўртта асосий турга ажратишади:

1. Заиф сунъий интеллект — тажриба тўплаш ва тўпланган маълумотлардан фойдаланиш имкониятига эга бўлмаган сунъий интеллект. Заиф сунъий интеллект муайян бир вазифани амалга ошириш учун яратилган бўлиб, қўшимча функцияларни бажара олмайди.

2. Чекланган хотирага эга сунъий интеллект — маълумотлар парчаларини эслаб қолиш ва улар асосида мавжуд вазиятни таҳлил қилиш учун мўлжалланган. Тўпланган тажриба хотирада сақланмайди ва бошқа маълумотлар билан интеграцияга киришмайди.

3. Кучли сунъий интеллект — кучли машиналар одамларнинг фикрлаши ва мотивларини эгаллаши, инсон билан мулоқот қилиши, ҳаттоки ижтимоий ва ҳиссий ақлга эга бўлиши мумкин. Кучли сунъий интеллектга ўхшаш машиналар аллақачон мавжуд. Apple компанияси-нинг Siri ва Яндекс компаниясининг Алиса номли виртуал ёрдамчилари шулар жумласидандир. Мазкур кучли сунъий интеллект воситалари одамлар билан мулоқот қилиш усуулларини ўргатади.

4. Суперинтеллект — ҳар томонлама одамлардан ошиб кетадиган сунъий интеллектни ривожлантиришнинг якуний босқичи. Бундай даражадаги тизимларнинг пайдо бўлиши олимлар инсон онгининг ишлаш тизимини тўлиқ ўрганиб, моделлаштирганида мумкин бўлади.

Сунъий интеллект технологиялари бугунги кунда барча соҳалар сингари таълим соҳасида ҳам кенг қўлланилмоқда. Таълимда сунъий интеллект технологиясидан фойдаланиш таълим сифатини оширишга хизмат қиласиган бевосита омил ҳисобланади. Таълим соҳасида сунъий интеллект технологиясидан фойдаланиш қўйидаги кўринишларда намоён бўлмоқда:

1. Таълим хизматларини кўрсатиш ва ўқув жараёнини бошқариш учун сунъий интеллектдан фойдаланиш. Тизимга йўналтирилган сунъий интеллект иловалари ахборот тизимларига асосланган олий таълимни бошқариш жараёнларини автоматлаштириш учун мўлжалланган. Улар тоифасига талабаларни ўқишига қабул қилиш, дарс жадвалини тузиш, давомат ва мустақил ишларини мониторинг қилиш ҳамда таълим сифатини текшириш каби вазифаларни киритиш мумкин. Сунъий интеллект технологиялари қўйидаги платформалар орқали ўқув жараёнини яхшилашда ўз имкониятларини намойиш этади:

– **таълим чатботлари.** Чатботлар — бу одамлар билан сухбатни таҳлил қилиб, жавоб қайтариш учун булатли хизматлар ва сунъий интеллект усулларидан фойдаланадиган онлайн компьютер дастури ҳисобланади. Таълим дастурларида тобора кўпроқ чатботлардан фойдаланилмоқда. Фойдаланувчи (ўқув жараёни иштирокчилари) савол ёзиб ёки гапирганидан сўнг чатбот жавобни кўрсатади, маълумот беради ёки берилган вазифани бажаради. Таълим чатботларига Канаданинг Ada Support компанияси тегишли “**Ada**” ҳамда Австралиянинг Deakin давлат университети томонидан ишлаб чиқилган “**DeakinGenie**” платформалари киради;

2C₆(OH)₅⁺ + 2OH⁻ + 2H₂O → CO₂⁺ + 8H₂O

S₄N₄ + 10

15

E = mc²

Vf / Vf - Vc

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

266

267

268

269

270

271

272

273

274

275

276

277

278

279

280

281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

292

293

294

295

296

297

298

299

300

301

302

303

304

305

306

307

308

309

310

311

312

313

314

315

316

317

318

319

320

321

322

323

324

325

326

327

328

329

330

331

332

333

334

335

336

337

338

339

340

341

342

343

344

345

346

347

348

349

350

351

352

353

354

355

356

357

358

359

360

361

362

363

364

365

366

367

368

369

370

371

372

373

374

375

376

377

378

379

380

381

382

383

384

385

386

387

388

389

390

391

392

393

394

395

396

397

398

399

400

401

402

403

404

405

406

407

408

409

410

411

412

413

414

415

416

417

418

419

420

421

422

423

424

425

426

427

428

429

430

431

432

433

434

435

436

437

438

439

440

441

442

443

444

445

446

447

448

449

450

451

452

453

454

455

456

457

458

459

460

461

462

463

464

465

466

467

468

469

470

471

472

473

474

475

476

477

478

479

480

481

482

483

484

485

486

487

488

489

490

491

492

493

494

495

496

497

498

499

500

501

502

503

504

505

506

507

508

509

510

511

512

513

514

515

516

517

518

519

520

521

522

523

524

525

526

527

528

529

530

531

532

533

534

535

536

537

538

539

540

541

542

543

544

545

546

547

548

549

550

551

552

553

554

555

556

557

558

559

560

561

562

563

564

565

566

567

568

569

570

571

572

573

574

575

576

577

578

579

580

581

582

583

584

585

586

587

588

589

590

591

592

593

594

595

596

597

598

599

600

601

602

603

604

605

606

607

608

609

610

611

612

613

614

615

616

617

618

619

620

621

622

623

624

625

626

627

628

629

630

631

632

633

634

635

636

637

638

639

640

641

642

643

644

645

646

647

648

649

650

651

652

653

654

655

656

657

658

659

660

661

662

663

664

665

666

667

668

669

670

671

672

673

674

675

676

677

678

679

680

681

682

683

684

685

686

687

688

689

690

691

692

693

694

695

696

697

698

699

700

701

702

703

704

705

706

707

708

709

710

711

712

713

714

715

716

717

718

719

720

721

722

723

724

725

726

727

728

729

730

731

732

733

734

735

736

737

738

739

740

741

742

743

744

745

746

747

748

749

750

751

752

753

754

755

756

757

758

759

760

761

762

763

764

765

766

767

768

769

770

771

772

773

774

775

776

777

778

779

780

781

782

783

784

785

786

787

788

789

790

791

792

793

794

795

796

797

798

799

800

801

802

803

804

805

806

807

808

809

810

811

812

813

814

815

816

817

818

819

820

821

822

823

824

825

826

827

828

829

830

831

832

833

834

835

836

837

838

839

840

841

842

843

844

845

846

847

848

849

850

851

852

853

854

855

856

857

858

859

860

861

862

863

864

865

866

867

868

869

870

871

872

873

874

875

876

877

878

879

880

881

882

883

884

885

886

887

888

889

890

891

892

893</p

- “OUAnalyse” платформаси Буюк Британиянинг Open университети томонидан талабаларнинг иш фаолиятини башорат қилиш ва ўқишини ташлаб кетиш хавфи юқори бўлган талабаларни аниқлаш учун сунъий интеллектга асосланган илова ҳисобланади. Илова университетнинг таълимни бошқариш ахборот тизимидағи катта маълумотлар таҳлилидан фойдаланади. Илованинг асосий мақсади қийинчиликларга дуч келган талабаларга ўқишини якунлаш (тамомлаш) имконини беришдир;

– “Swift” платформаси Ҳиндистондаги SwiftLearningServices компанияси томонидан таълимни бошқариш ахборот тизимиға электрон таълим модулида яратилган маълумотлардан фойдаланишга ёрдам бериш учун ишлаб чиқилган усуллар тўплами ҳисобланади. Swift талабаларнинг ўзаро муносабатлари орқали тўпланган маълумотлардан талаба қачон ва нима учун ўрганишда қийинчилкларга дуч келиши ёки муваффакият қозониши ҳақида мухим маълумот беради. Swift ушбу маълумотларни таҳлил қилиш талабаларнинг хоҳиш-истакларини хи-собга олган ҳолда, индивидуал таълим траекторияларини яратишга ёрдам беради;

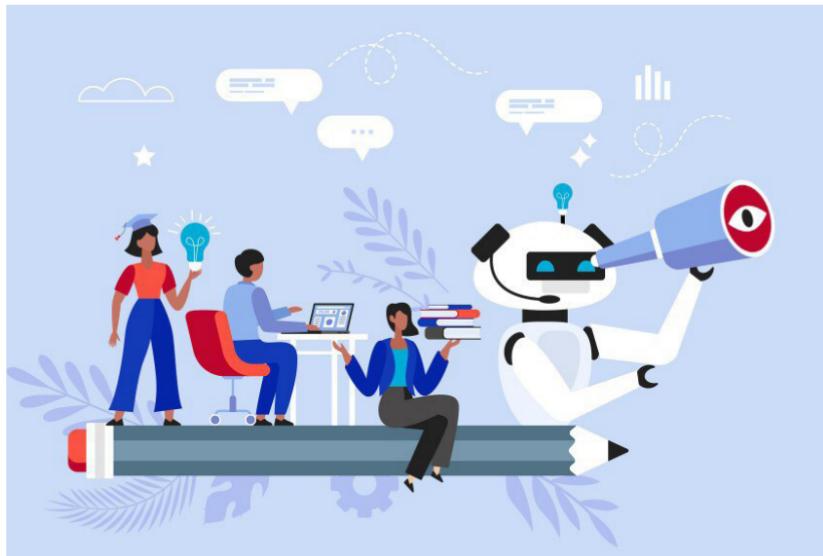
- “**ALP**” платформаси АҚШнинг таълим тизими стандарт таълим технологияларига ёрдам бериши учун сунъий интеллектга асосланган ички восита хисобланади. Тизим ҳар бир талабанинг маълумотларини таҳлил қиласди ва уларнинг ўзаро муносабатлари, афзалликлари ва ютуклари-нинг психометрик профилини яратиш учун маълумот тўплайди;

— “UniTime” платформаси АҚШнинг йирик IT компаниялари томонидан ҳамкорликда ишлаб чиқилган лойиха хисобланади. UniTime

университет курслари ва имтиҳонлар жадвалларини ишлаб чиқадиган, талабаларни гурухларга ажратиш ҳамда талабаларга мослаштирилган жадвалларни шакллантирувчи сунъий интеллектга асосланган таълим-ни режалаштириш тизимиدير.

2. Үрганиш ва иш фаолиятини баҳолаш учун сунъий интеллект-дан фойдаланиш. “Таълимдаги түртінчі инқилоб” деб номланувчи сунъий интеллект соҳаси ҳар бир талабага жойлашувидан қатын назар, сифатли, индивидуаллаштирилган ва фойдаланиш мумкин бўлган умр-бод таълим (расмий ва норасмий таълим) олиш имкониятини тақдим этишга қаратилган. Үрганиш ва иш фаолиятини баҳолашга йўналти-рилган сунъий интеллект соҳаси қўйидаги ишларни амалга оширишда ҳам қўлланилиши мумкин:

– **интеллектуал таълим тизимлари.** Интеллектуал таълим тизимларининг вазифаси математика ёки физика каби мажбурий фанлар блокида ҳар бир талаба учун индивидуал бўлган босқичма-босқич ўқув машғулотларини тақдим этишдан иборат. Тизим мавзу ва когнитив фан тажрибаси асосида, шунингдек, индивидуал тарзда талабаларнинг қийинчиликлари ёки муваффақиятларига жавоб берадиган ўқув материаллари ва аудиториялар орқали энг яхши таълим олиш траекториясини белгилайди. Мазкур ёндашув баъзан “Moodle” ва “OpenedX” каби таълимни бошқариш тизимларида ёки “KhanAcademy” каби платформаларда қўлланилади. Талаба ўқув

фаолияти билан шуғулланар экан, тизим қийинчилік даражасини автоматик созлаш ва ҳар бир талабанинг кучли ва заиф томонларига күра маслаҳатлар ёки тавсиялар бериш учун билимларни кузатиш ва машинани үрганиш алгоритмларидан фойдаланади. Шунингдек, баъзи интеллектуал таълим тизимлари ҳиссий ҳолат түфрисидаги маълумотларни тўплайди ва таҳлил қиласди;

– **интерактив таълим тизимлари.** Диалогга асосланган ўқув тизимлари кетма-кет онлайн топширикларда ўқитувчи ва талабалар ўртасидаги суҳбатни үрганиш ҳамда диалогини симуляция қилиш учун табиий тилни қайта ишлаш ва бошқа сунъий интеллект усусларидан фойдаланади. Интерактив таълим тизимларининг аксарияти тадқиқот лойиҳалари доирасида ишлаб чиқилган. Энг кўп синовдан ўтган тизим – бу талабаларга үрганиш ва таълим олиш учун ёрдам берадиган компьютер ўқитувчиси “**AutoTutor**” хисобланади. Мазкур платформа “**Watson Tutor**” IBM ва Pearson Education компаниялари томонидан биргалиқда ишлаб чиқилган тижорат тизими бўлиб, таълимни мослаштириш ва индивидуаллаштириш тамойили асосида ишлайди;

– **когнитив таълим мұхити.** Когнитив таълим мұхитида сунъий интеллектнинг роли билимларни кузатиш алгоритмлари ва машинани үрганиш асосида автоматлаштирилган йўл-йўриқ ва фикр-мулоҳазалар орқали когнитив жараёнлар билан боғлиқ бўлган когнитив ортиқча юкни минималлаштиришдан иборат. Когнитив фикр-мулоҳаза тала-баларнинг нотўғри тушунчаларини камайтиради ва уларнинг ўқиши да-

вомида тўғри қўллаб-кувватланишини таъминлаш учун муқобил ёндашувларни таклиф қиласди;

– **автоматик ёзишни баҳолаш.** Компьютерда ишлайдиган талабаларнинг ёзиш жараёнида автоматик фикр билдириш имкониятини яратиш учун табиий тилни қайта ишлаш ва бошқа суный интеллект усулларидан фойдаланиш лозим. Автоматик ёзишни баҳолашга доир иккита бир-бирига мос келадиган ёндашувлар мавжуд: форматив автоматик ёзишни баҳолаш (талаба баҳолашга топширишдан олдин ёзиш жараёнини яхшилаш имконини беради) ва умумлаштирилган автоматик ёзишни баҳолаш (талабанинг ёзгандарини автоматик баҳолаш тизимини осонлаштиради). Ҳозирда WriteToLearn, e-Rater ва Turnitin каби дастурлар ёрдамида кўплаб ўқув жараёнларида форматив ва умумлаштирилган автоматик ёзишни баҳолаш усуллари кўлланилади;

– **суный интеллект ёрдамида тилларни ўқиш ва ўрганиш.** Суный интеллект технологиялари нутқни аниқлаш, автоматик фикр билдириш ва талабаларнинг талаффузини яхшилашга ёрдам бериш мақсадида она тилида сўзлашувчиларнинг намунавий ёзувларини солиштиради. Автоматик таржиманинг қўлланилиши талабаларга бошқа тиллардаги ўқув материалларини ўқишига ёрдам бериш ва турли маданият вакиллари бўлган ўшларга бир-бирлари билан осонроқ мулоқот қилиш имконини беради. Хорижий тилларни ўрганиш ва ўқишига оид иловаларга “AI Teacher”, “Amazing English”, “Babbel” ва “Duolingo” мисол бўла олади;

– ақлли роботлар. Сунъий интеллектни құллаб-құвватлайдиган роботлардан фойдаланиш истиқболлари таълим жараёнлари контекстіда, айниқса, ногирон ёки үқишида қийинчиліктерге дуч келган тала-баларни үқитиши шароитида жуда күл келади. Жумладан, аутизм спектри бузилған ёки жисмөній имконияти чекланған талаба учун механик үзаро таъсирларни таьминлайдиган ва нутқи яратады оладиган гуманоид роботлар яратылған. Мазкур роботларнинг асосий мақсади талабарнинг мұлоқот ва ижтимоий құнікмаларини ривожлантиришдір;

– виртуал ва кенгайтирилған реаллик. Виртуал ва кенгайтирилған реаллик таълим контекстіде құлланиладын иккита үзаро боғлиқ янгилик бўлиб, фойдаланувчи тажрибасини яхшилаш учун кўпинча машина ва сунъий интеллект усууларини бирлаштиради. Виртуал реаллик кўзойнаклари фойдаланувчига қандайдыр реал ёки хаёлий муҳитга (Масалан, Марс сайёраси юзасига, вулқон ичига ёки ҳомила ривожланаётган она қорнига) ўтишни тасаввур қилиш имконини берувчи иммерсив тажрибани тақдим этади. Кенгайтирилған реаллик сунъий интеллект ёрдамида тасвирни аниклаш ва кузатишни ҳам ўз ичига олиши мүмкін. Таълимда виртуал ва кенгайтирилған реалликдан фойдаланиладын технологияларга қуйидагилар мисол бўла олади: “Blippar”, “EonReality”, “Google Education”, “NeoBear” ва “VR Monkey”;

– ўқув тармоғи архитектураси. Талабалар ва ўқитувчиларнинг тармоқ гуруҳларига таълим жараёнида иштирок этиш ва ўқув фаолиятини ташкил этиш имконини берувчи воситалар ҳисобланади. Ўқув тармоғи архитектураси одатда иштирокчиларнинг мавжудлиги, мавзунинг соҳа ва тажрибага қараб танланиши ҳамда ҳамкорликни ривожлантиришга қаратилиши мумкин. Масалан, Буюк Британияда математика фанини етарли даражада ўзлаштира олмаётган талабаларни бошқа мамлакатлардаги фан ўқитувчилари билан боғлайдиган “**Third Space Learning**” платформаси мавжуд.

3. Ўқув жараёнларида профессор-ўқитувчиларнинг имкониятларини кенгайтириш учун сунъий интеллектдан фойдаланиш. Профессор-ўқитувчиларга кўмаклашиб мақсадида ишлаб чиқилган сунъий интеллект иловалари талабалар билимини баҳолаш, плагиатни аниқлаш, маъмурӣ вазифаларни бажариш ва фикр-мулоҳазаларни тақдим этиш каби вазифаларни автоматлаштириш орқали профессор-ўқитувчиларнинг иш юкини камайтиришга мўлжалланган. Бу каби сунъий интеллект воситаларига қўйидагиларни киритиш мумкин:

– сунъий интеллеккт ёрдамида форум муҳокамаларини кузатиш. Сунъий интеллеккт технологиялари онлайн таълимни кўллаб-куватлаш, айниқса, профессор-ўқитувчиларга ёрдам бериш ёки турли муҳокама форумларини кузатишда техник ёрдам кўрсатиш учун ишлатилади. Мазкур форумларда талабалар топшириқларни бажаради,

профессор-ўқитувчилардан курс материаллари ҳақида маълумот сўрашади ва ҳамкорлиқда маълум бир фанни ўзлаштиришга киришади;

– **“дуал ўқитувчи” модели.** Хитойнинг чекка провинцияларидағи баъзи олий мактаблар аллақачон “дуал ўқитувчи” деб номланган моделдан фойдаланмоқда. Бундай ёндашувда тажрибали профессор-ўқитувчи маҳаллий, етарлича тажрибага эга бўлмаган ўқитувчидан таълим оладиган талабалар учун масофавий тарзда видео ҳавола орқали маъруза машғулотларини олиб боради;

– **сунъий интеллект технологияларига асосланган ўқитувчи ёрдамчиси.** Таъкидланганидек, ўқитувчилар томонидан давоматни назорат қилиш, топшириқларни баҳолаш ва бир хил саволларга такрорий жавоб бериш каби кўп вақт талаб қиласидиган ишлардан озод қилиш учун кўплаб технологиялар ишлаб чиқилган. Масалан, талабаларнинг ёзма ишларини автоматик баҳолашнинг мақсадларидан бири ўқитувчиларни баҳолаш масъулиятидан озод қилишdir.

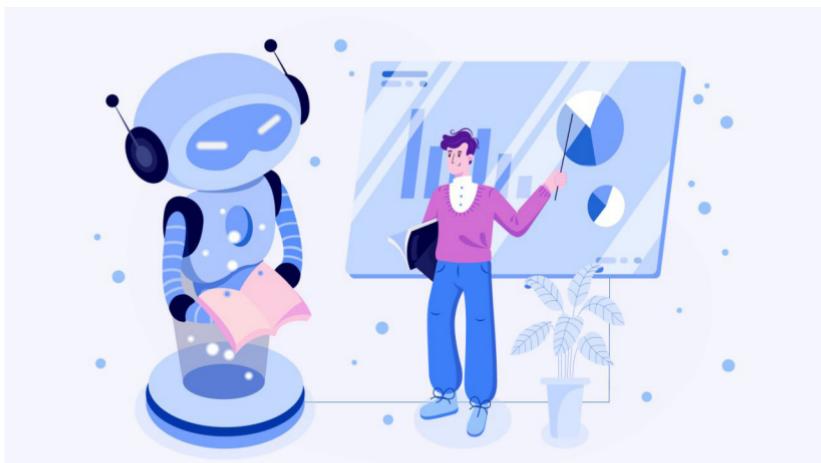
ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ФАОЛИЯТИГА СУНЬИЙ ИНТЕЛЛЕКТ ТЕХНОЛОГИЯСИНИ ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ ИЖОБИЙ ВА САЛБИЙ ЖИҲАТЛАРИ

Олий таълим муассасалари фаолиятига сунъий интеллект технологиясини татбиқ этиш уларга қўйидаги устунликларни тақдим этади:

1. Индивидуал таълим (Personalized Learning): сунъий интеллект талабаларнинг билим даражаси ва салоҳиятига қараб мослаштирилган ўкув дастури ва контентини яратиш орқали индивидуал таълимни таъминлашга ёрдам беради. Шунингдек, сунъий интеллект талабалар фаолиятини таҳлил қилиш, билим ва кўнгилмаларидағи камчиликларни аниқлаш ва таълим натижаларини яхшилаш учун мослаштирилган тавсиялар бериши мумкин.

2. Юқори самарадорлик (Enhanced Efficiency): сунъий интеллект технологиялари баҳолаш, режалаштириш ва хужжатларни юритиш каби маъмурий вазифаларни автоматлаштириши мумкин. Бу эса, ўз ўрнида, олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчилари ва ходимларининг иш юкини камайтириши ва меҳнат унумдорлигини ошириши мумкин.

3. Интеллектуал тьюторлик тизимлари (Intelligent Tutoring Systems): сунъий интеллекттга асосланган таълим технологиялари талабаларнинг сўровларига дарҳол жавоб қайтариши, таклиф ва тавсиялар бериши ҳамда йўл-йўриқлар кўрсатиши мумкин. Мазкур технология талабаларга ўз тезлигига таълим олиши учун қўшимча

түшунтиришлар, интерфаол машқлар ва шахсий тавсияларни таклиф қилиши мумкин.

4. Маълумотларга асосланган таҳлил (Data-Driven Insights):

сунъий интеллект катта ҳажмдаги таълим маълумотларини тезкорлик билан қайта ишлаш қобилияти орқали таҳлилий хужжатларни осон ва вақт йўқотмасдан тайёрлаш имконини беради. Сунъий интеллект ёрдамида тегишли маълумот ва тенденцияларни таҳлил қилиш орқали олий таълим муассасалари ўкув дастурларини такомиллаштириш, талабаларнинг ўзлаштириш кўрсаткичларини ошириш ҳамда ўз фаолиятини яхшилаш учун маълумотларга асосланган қарорлар қабул қилиш имкониятига эга бўлади.

5. Фойдаланиш имконияти ва инклюзивлик (Accessibility and Inclusivity): сунъий интеллект муқобил ўкув платформалари, мослашувчан ва ёрдамчи технологияларни тақдим этиш орқали ногирон ёки маҳсус эҳтиёжга эга бўлган талабаларнинг таълим олиш жараёнини янада осонлаштиради. Бу инклюзивликни рағбатлантириши ҳамда таълим олиш имкониятини барча тоифадаги талабалар учун очиқ ва қулав қилиши мумкин.

6. Плагиатни аниқлаш (Plagiarism Detection): сунъий интеллектга асосланган плагиатни аниқлаш воситалари профессор-ўқитувчиларга талабаларнинг ишини илмий ресурслар ва нашр этилган материалларнинг кенг маълумотлари базалари билан таққослаш орқали кўчирмачилик иллатларини аниқлашда яқиндан ёрдам беради.

Олий таълим муассасаларида сунъий интеллект технологиясини жорий этиш ўз ўрнида қуидаги салбий оқибатларга ҳам олиб келиши мумкин:

1. Ахлоқий мулоҳазалар (Ethical Considerations): олий таълимда сунъий интеллектдан фойдаланиш маълумотлар маҳфийлиги, алгоритмик тарафкашлик ва шаффоффлик каби ахлоқий муаммоларни келтириб чиқаради. Олийгоҳлар сунъий интеллект тизимларини интеграция қилиш жараёнида ижтимоий адолат, жавобгарлик ва шаффоффлик масалаларини жиддий ўйлаб кўриши ҳамда тақдим этилаётган маълумотлар ахлоқ қоидаларига зид бўлмаслигини таъминлаши жуда муҳимдир.

2. Инсонлар ўртасидаги ўзаро мулоқотнинг этишмаслиги (Lack of Human Interaction): сунъий интеллект талабанинг билим олиш бўйича тажрибасини яхшилаши мумкин, аммо у профессор-ўқитувчи ва талаба ўртасидаги ўзаро жонли мулоқотнинг ўрнини тўлиқ

эгаллай олмайды. Аксарият талабалар ҳали ҳам профессор-үқитувчилар ва тенгдошлари билан тұғридан-тұғри мuloқot қилишни хоҳлашади.

3. Реализация қилиш муаммолари (Implementation Challenges): сунъий интеллект технологияларини мавжуд олий таълим тизимлари-га интеграция қилиш мураккаб жараён бўлиб, катта ресурс ва маблағ талаб қилиши мумкин. Шу сабабли олий таълим муассасалари сунъий интеллект технологияларини ўз фаолиятига самарали жорий этишлари учун инфратузилма, кадрлар тайёрлаш ва доимий техник таъминот тизимларига сармоя киритишлари лозим бўлади.

4. Иш жойини ўзгартириш билан боғлиқ муаммолар (Job Displacement Concerns): сунъий интеллект маълум вазифаларни автоматлаштиргани сабабли олий таълим муассасаси профессор-үқитувчилари ва бошқарув ходимлари иш ўринларининг қисқариши ёки иш жойини ўзгартириш каби ҳолатлар юзага келади. Шунга қарамасдан, олийгоҳларда сунъий интеллект тизимини ишлаб чиқувчи дастурчилар, маълумот таҳлилчилари ва таълим технологлари каби янги иш ўринлари ҳам яратилиши мумкин.

5. Технологияга ҳаддан ташқари ишониш (Overreliance on Technology): тегишли текширув ўтказмасдан туриб сунъий интеллект тизимларига ҳаддан ташқари ишониш талабаларда танқидий фикрлаш, ижодкорлик ва муаммоли ҳолатларга ечим топиш каби қобилиятларнинг пасайишига олиб келади. Талабаларнинг самарали билим олишларини таъминлаш учун сунъий интеллект ва инсонга йўналтирилган таълим ўртасидаги мувозанатни сақлаш лозим бўлади.

ЕТАКЧИ ХОРИЖКИЙ ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИНГ ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИГА СУНЬИЙ ИНТЕЛЛЕКТ ТЕХНОЛОГИЯСИНИ ТАТБИҚ ЭТИШ БОРАСИДАГИ ТАЖРИБАЛАРИ

АҚШнинг Жоргия давлат университети (Georgia State University) талабаларнинг ўзлаштириш кўрсаткичларини яхшилаш ҳамда уларнинг фанлардан академик қарздор бўлишининг олдини олиш мақсадида “Поунс” (Pounce) номли сунъий интеллект чатботини ишга туширган. Мазкур чатбот, бир томондан, талабаларга академик маслаҳат беради, иккинчи томондан эса уларнинг ўзлаштириш кўрсаткичларини яхшилашга кўмаклашади. Шунингдек, Поунс талабаларга йўл-йўриқ кўрсатади, улар дуч келган муаммоларни ҳал этиш бўйича ечимлар таклиф қилади ва талабаларни тегишли манбаларга йўналтиради. Чатботнинг ишга туширилиши университетда талабалар фаоллигининг ошишига ва академик натижаларининг яхшиланишига катта ҳисса қўшди.

Австралияning Сидней технология университети (University of Technology Sydney) талабаларга индивидуал мослаштирилган ўкув контентини тақдим этиш учун сунъий интеллекктни университетнинг онлайн ўкув платформасига интеграция қилган. Мазкур тизим талабаларнинг ўрганиш усуслари ва улар афзал кўрган ўкув ресурсларини таҳлил қилиб, тегишли ўкув материалларини қўшимча ўрганиш бўйича турли имкониятларни таклиф қилади.

Лондон Империал коллежи (Imperial College London) амалга оширилаётган тадқиқот ишларида сунъий интеллеккт технологиясидан фойдаланишни йўлга қўйган. Коллеж тадқиқотчилари мураккаб мъалумотлар тўпламини таҳлил қилиш, соғлиқни сақлаш, иқлимшунослик ва муҳандислик каби соҳаларда прогнозларни тўғри амалга ошириш учун машинани ўрганиш алгоритмларидан унумли фойдаланиб келмоқда. Сунъий интеллекктга асосланган тадқиқотлар Лондон Империал коллежида турли илмий соҳаларнинг жадал ривожланишига катта ҳисса қўшиб келмоқда.

АҚШнинг Иллинойс Урбана-Шампейн университети (University of Illinois Urbana-Champaign) онлайн имтиҳонлар учун сунъий интеллекктга асосланган кузатув тизимини жорий қилган. Мазкур тизим имтиҳон жараёнлари давомида талабаларни масоффадан туриб кузатади ҳамда потенциал фирибгарликнинг олдини олишга ёрдам беради. Сунъий интеллеккт талабаларни масоффавий баҳолайди ҳамда академик ҳалоллик ва адолатни таъминлашга кўмаклашади.

Австралияниң Декин университети (Deakin University) талабалар-нинг руҳий саломатлiği ва фаровонлигини құллаб-қувватлаш мақса-дидә сунъий интеллект технологиясидан фойдаланишни йүлга қўйган. Университет “Габи” (Gabby) исмли сунъий интеллектта асосланган виртуал маслаҳатчини ишга туширди. Ушбу маслаҳатчи руҳий ёрдамга муҳтоj талабаларга психологияк маслаҳатлар беради ва талабаларнинг хиссий ва руҳий зўриқиши ҳолатларининг олдини олишга кўмаклашади.

Норвегияниң Берген университети (University of Bergen) хорижий тилларни ўрганиш курсларида сунъий интеллект технологиясидан фойдаланишни жорий этган. Сунъий интеллект асосида ишлайди-ган платформа турли хорижий тилларни ўрганаётган талабалар учун мослашувчан машқлар, талаффуз бўйича фикр-мулоҳазалар ва матнга асосланган тил машгулотларини таклиф қилади.

АҚШнинг Аризона давлат университети (Arizona State University) талабаларнинг таълим олиш жараёнини индивидуаллаштириш мақса-дидә сунъий интеллектта асосланган мослашувчан ўқув платформали-рини жорий қилди. Ушбу платформалар университет онлайн таълим дастурлари самарадорлигини максимал даражада ошириб, тақдим этилаётган ўқув курсларининг мазмуни ва мураккаблик даражасини талабаларнинг билим даражасига мослаштириди.

Сингапур Миллый университети (National University of Singapore) башоратли моделлаштириш усули орқали академик қарздор бўлиш хавфи юқори бўлган талабаларни аниқлаш мақсадидә сунъий интел-леккт технологиясидан фойдаланишни йўлга қўйган. Сунъий интеллект академик қарздор бўлмаслик учун астойдил интилаётган талабаларга мақсадли ёрдам кўрсатиш орқали талабаларнинг умумий ўзлаштириш кўрсаткичларини яхшилашга ёрдам беради.

ДАРС ЖАРАЁНИДА CHAT GPT ПЛАТФОРМАСИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Маълумки, ҳали ишга туширилганига бир йил ҳам тўлмасдан туриб, катта имкониятларга эга ChatGPT платформаси қизғин муҳокамаларга сабаб бўлмоқда. Ҳар доимидек, фикрлар икки гуруҳга бўлинган. Нисбатан кўпчиликни ташкил этадиган биринчى гуруҳ аъзолари ChatGPTнинг салбий жиҳатларини бўрттириб кўрсатишга ҳаракат қилаётган бўлса, замонавий фикрлайдиган янги авлод кадрлари эса ChatGPT (чатбот) нинг салбий жиҳатларини инкор этмаган ҳолда, ундан турли йўналишларда, хусусан, таълим соҳасида ҳам оқилона фойдаланиш янги имкониятларни тақдим этиши мумкинлиги ҳақида фикр юритмоқда. Ҳақиқатан ҳам, мазкур чатбот ҳали жуда мукаммал даражада маълумот тақдим этмаса-да, лекин дарс жараёнида олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчиларининг ишини анча енгил қилиши мумкин. Жумладан, профессор-ўқитувчилар ChatGPTни ўз фаолиятининг ёрдамчи воситаси сифатида куйидаги кўринишларда кўллашлари мумкин:

- ChatGPT ёрдамида дарс машғулоти сценарийсини ишлаб чиқиш, маъруза ва мавзуу бўйича тақдимот матнини тайёрлаш;
- ChatGPT воситасида тегишли мавзуга оид саволлар тузиш;
- ChatGPT ёрдамида жумбоқли кейслар, симулацион ўйинлар ва талабаларда қизиқиш уйғотадиган илфор ўқитиши усувларини яратиш;
- ChatGPT воситасида мустақил иш мавзулари, оралиқ ва якуний назорат саволларини тузиш;
- Хорижий тил ўқитувчилари ChatGPT ёрдамида тегишли мавзуга оид луғат тузиши, грамматик машқлар ҳамда талабаларда талаффуз кўникмаларини шакллантирадиган топшириқлар яратиш;
- ChatGPT воситасида тегишли мавзуга оид лойиҳа яратиш, мақола ва тезис мавзуларини шакллантириш.

Кўриниб турибдики, ChatGPT чатботининг имкониятлари жуда ҳам кенг бўлиб, профессор-ўқитувчилар дарс машғулотлари давомида ёрдамчи ассистент сифатида бемалол фойдаланишлари мумкин. Чатбот профессор-ўқитувчиларнинг дарсга тайёргарлик кўриш вақтини анча тежаб дарс машғулотларига етарлича тайёргарлик билан келиш имконини беради. Қўйида чатбот имкониятларининг айримларидан амалий фойдаланиш хусусида батафсил тўхталиб ўтамиш:

1-қадам. Интернетга уланган компьютер орқали исталган браузерга кириб, излаш қисмига ChatGPT сўзи киритилади.

ChatGPT

2-қадам. “Enter” тұгмаси босилади. Компьютер мониторида күйидаги саҳифа очилади.

The screenshot shows a Google search results page. The search bar at the top contains the query "chatgpt". Below the search bar are several navigation links: Tutorial, Login, Download, News, App, Website, Images, 4, and Sign up. The main content area displays approximately 868,000,000 results found in 0.28 seconds. The first result is a link to ChatGPT from https://chat.openai.com, which is described as an AI-powered language model developed by OpenAI. Other visible results include "OpenAI and logging in", "Get started", "Open Ai", and a link to more results from openai.com.

About 868,000,000 results (0.28 seconds)

ChatGPT
https://chat.openai.com :

ChatGPT

ChatGPT is an AI-powered language model developed by OpenAI, capable of generating human-like text based on context and past conversations.

OpenAI and logging in

ChatGPT is an AI-powered language model developed by ...

Get started

ChatGPT is an AI-powered language model developed by ...

Open Ai

ChatGPT is an AI-powered language model developed by ...

More results from openai.com »

3-қадам. Саҳифаның жоқори қисмінде турған <https://chat.openai.com> сайтига кирилади. Компьютер мониторида күйидаги саҳифа очилади.

The screenshot shows the ChatGPT interface. At the top, there are two buttons: "GPT-3.5" and "GPT-4". Below them is a large input field with the placeholder "Send a message". The interface is divided into several sections for different users or topics:

- Help me pick**
an outfit that will look good on camera
- Write a thank-you note**
to our babysitter for the last-minute help
- Compare business strategies**
for transitioning from budget to luxury vs. luxury to bu...
- Explain this code:**
"cat config.yaml | awk NF"

At the bottom, there is a footer note: "Free Research Preview. ChatGPT may produce inaccurate information about people, places, or facts. ChatGPT August 3 Version".

4-қадам. Саҳифанинг кўйи қисмида жойлашган **Send a message** деб ёзилган жойига ўзингиз хоҳлаган топшириқни ёзасиз. Масалан, “Халқаро муносабатлар назарияси” фани доирасида “Realism in International relations”га оид маъруза матнини тайёрлашга ҳаракат қилиб кўрамиз. Бунинг учун, **Send a message** қисмига инглиз тилида кўйидагича топшириқ берамиз: Develop text of the lecture on the theme of “Realism in International relations”. Кўриб турганингиздек, компьютер экранида тайёр маъруза матни пайдо бўлади.

The screenshot shows the ChatGPT interface with the following text:

Default (GPT-3.5)

Develop text of the lecture on the theme of "Realism in International relations"

Lecture: Realism in International Relations

Good (morning/afternoon/evening), esteemed students and fellow scholars. Today, we delve into a fascinating and enduring perspective in the realm of international relations: Realism. At its core, realism provides us with a lens through which we can understand the dynamics of the global stage, shedding light on the motivations, behaviors, and interactions of states and actors in the international system.

Defining Realism:

Realism is not just a theoretical framework; it's a philosophical approach to understanding the intricacies of international relations. It asserts that the international arena is inherently anarchic, meaning that there is no overarching global authority to maintain order. States, as rational actors, navigate this anarchic realm with the primary aim of ensuring their own survival, security, and self-interest.

Key Assumptions:

Realism is built on several key assumptions.

Send a message

Regenerate

Free Research Preview: ChatGPT may produce inaccurate information about people, places, or facts. ChatGPT August 2 Version

5-қадам. Энди “Халқаро муносабатлар назарияси” фани доирасида “Realism in International relations”га оид тақдимот матнини тайёрлаб кўрамиз. Саҳифанинг кўйи қисмида жойлашган **Send a message** деб ёзилган жойига инглиз тилида кўйидагича топшириқ берамиз: Develop presentation on the theme of “Realism in International relations”. Компьютер мониторида тайёр тақдимот матни пайдо бўлади.

The screenshot shows the ChatGPT interface with the following text:

Develop presentation on the theme of "Realism in International relations"

Presentation: Realism in International Relations

Slide 1: Introduction

- Title: Realism in International Relations
- Date: [Current Date]
- Presenter: [Your Name]
- Affiliation: [Your Institution]

Slide 2: Defining Realism

- Realism: A theoretical framework for understanding international relations.
- Core idea: The international system is anarchic, with no global authority.
- Actors: States are primary actors pursuing self-interest.

Slide 3: Key Assumptions

- State-Centrism:
 - States are central to international affairs.
 - Their actions are driven by national interests.
- Anarchy:

Send a message

Regenerate

Free Research Preview: ChatGPT may produce inaccurate information about people, places, or facts. ChatGPT August 2 Version

6-қадам. Энди “Халқаро муносабатлар назарияси” фани доираси-да “Реализм назарияси”га оид саволлар тузиб кўрамиз. Сахифанинг кўйи қисмида жойлашган “Send a message” деб ёзилган жойига инглиз тилида қуидагича топшириқ берамиз: Develop questions of the “Realism in International Relations”. Браузер сахифасида тайёр саволлар мажмуи пайдо бўлади.

The screenshot shows a ChatGPT interface with the following text exchange:

Develop questions of the "Realism in International Relations".

Certainly, here are some questions related to "Realism in International Relations" that can help deepen your understanding of the topic:

1. What is the fundamental premise of realism in international relations, and how does it differ from other theoretical perspectives?
2. How does realism define the international system, and what role does the concept of anarchy play in this perspective?
3. According to realism, what are the primary actors in international affairs, and how do they behave based on their own interests?
4. Explain the security dilemma and provide an example of how it can lead to unintended consequences in international relations.
5. What is the balance of power, and why is it considered a key mechanism in realist thinking? Provide a historical or contemporary example to illustrate the concept.
6. Describe the concept of national interest as understood in realism, and provide a few examples of the types of interests that states might pursue.
7. How does realism view the possibility of cooperation among states? What factors limit the extent of cooperation according to this perspective?
8. What are the main critiques of realism in international relations? How do these critics challenge the applicability of realism in today's global context?

Send a message ➤

Free Research Preview. ChatGPT may produce inaccurate information about people, places, or facts. ChatGPT August 3 Version

7-қадам. Энди “Халқаро муносабатлар назарияси” фани доирасида “Реализм назарияси”га оид тест саволларини тузиб кўрамиз. Сахифанинг кўйи қисмида жойлашган “Send a message” деб ёзилган жойига инглиз тилида қуидагича топшириқ берамиз: Develop test “Realism in International Relations”. Экранда тест саволлари ва уларнинг жавоблари пайдо бўлади.

The screenshot shows a ChatGPT interface with the following text exchange:

Default (GPT-3.5)

develop test "Realism in International Relations".

Certainly, here's a test on "Realism in International Relations" that you can use to assess your knowledge or that of your students. Each question has multiple-choice options, and the correct answer is indicated in parentheses.

Realism in International Relations Test

Question 1: What is the central premise of realism in international relations?

a) Cooperation between states for mutual benefit
b) The importance of non-state actors in global politics
c) The international system is anarchic and states act to maximize their self-interest
d) The dominance of international organizations in shaping global policies

Answer: c) The international system is anarchic and states act to maximize their self-interest

Question 2: Which type of realism emphasizes that states seek to maintain security and survival rather than pursuing dominance?

a) Classical realism

Send a message ➤

Free Research Preview. ChatGPT may produce inaccurate information about people, places, or facts. ChatGPT August 3 Version

8-қадам. Энди “Халқаро муносабатлар назарияси” фанига оид сүнгги 10 йилликда чоп этилган ўкув адабиётлари рўйхатини шакллантирамиз. Саҳифанинг қўйи қисмида жойлашган “Send a message” деб ёзилган жойига инглиз тилида қўйидагича топшириқ берамиз: Develop a list of influential text books for students on international relations theory, along with their publication years from 2010 to 2023. Браузер саҳифасида замонавий ўкув адабиётлари рўйхати пайдо бўлади.

Develop a list of influential text books for students on international relations theory, along with their publication years from 2010 to 2023

Certainly, here's a list of influential textbooks on international relations theory for students, published from 2010 to 2023:

1. "International Relations Theories: Discipline and Diversity" by Tim Dunne, Milja Kurki, and Steve Smith (2016)
2. "The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations" edited by John Baylis, Steve Smith, and Patricia Owens (2017)
3. "Global Politics: A New Introduction" by Jenny Edkins and Maja Zehfuss (2020)
4. "Understanding International Relations" by Chris Brown, Kirsten Ainley, and J. Ann Tickner (2016)
5. "International Relations Theory: A Critical Introduction" by Cynthia Weber (2013)
6. "International Relations Theories: From Discipline to Dialogue" by Jill Steans (2018)
7. "An Introduction to International Relations Theory: Perspectives and Themes" by Jill Steans (2010)
8. "International Relations: Perspectives, Controversies and Readings" by Keith L. Shimko (2018)
9. "World Politics: Interests, Interactions, Institutions" by Jeffry A. Frieden, David A. Lake, and Kenneth A. Schultz (2019)
10. "International Relations Theory: The Game-Theoretic Approach" by Andrew H. Kydd (2011)

Send a message

Free Research Preview. ChatGPT may produce inaccurate information about people, places, or facts. ChatGPT, August 2023 Version

Таъкидлаш жоизки, чатбот томонидан тақдим этилаётган маълумотлар ҳар доим тўғри бўлмаслиги мумкин. Шу боис платформа тақдим этган маълумотларни бир карра текшириб, бошқа манбалар билан таққослаб, фильтрлаш лозим бўлади. Акс ҳолда, талабаларга нотўғри ахборот тақдим этилишига йўл қўйилиши мумкин.

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ФАОЛИЯТИГА СУНЬЙИ ИНТЕЛЛЕКТ ТЕХНОЛОГИЯСИННИ ИНТЕГРАЦИЯ ҚИЛИШ БҮЙИЧА ТАВСИЯЛАР

Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда, қуйидаги таклифлар илгари суриласы:

– олий таълим муассасаларининг талабаларга хизмат кўрсатиш марказлари фаолиятини янада таомиллаштириш учун олийгоҳ платформасига сунъий интеллект технологиясини интеграция қилиш;

– масофавий таълим шаклида таҳсил олаётган талабаларнинг фаолиятини тўлиқ назорат қилиш учун НЕМИС ва олий таълим муассасасининг ўқув платформасига сунъий интеллект технологиясини жорий этиш;

– олий таълим муассасаларининг тьюторлари ва психологлари фаолиятига ёрдам берадиган сунъий интеллектга асосланган чатботни ишга тушириш;

– олий таълим муассасаларининг якуний назорат имтиҳонларида талабалар томонидан фирибгарлик ҳолатлари содир этилмаслигининг олдини олиш учун кузатув камераларига сунъий интеллект технологиясини интеграция қилиш;

– олий таълим муассасаларининг сунъий интеллект технологияси ни яхши тушунадиган ходимлари томонидан профессор-ўқитувчилар учун дарс машгулотлари давомида Chat GPT платформаси имкониятларидан кенг фойдаланиш масалалари юзасидан тушунтириш ва тарғибот ишларини ташкил этиш;

– сунъий интеллект технологиясини олий таълим тизимида қўллаш бўйича билим ва тажрибага эга эксперктларни жалб этган ҳолда, олий таълим муассасаларининг илмий тадқиқотчилари томонидан сунъий интеллект технологиясини илмий ишларни ёзишда қўллаш бўйича семинар-тренинглар ташкил этиш.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. "Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning" edited by Rose Luckin, Wayne Holmes, Tiffany Barnes, and Xiangen Hu (2019).
2. "Artificial Intelligence in Education: 22nd International Conference, AIED 2021, Utrecht, The Netherlands, June 15–19, 2021, Proceedings" edited by Ken Holstein, Bodong Chen, Arvid Kappas, Sadhana Puntambekar, and Yanyan Li (2021).
3. "Intelligent Tutoring Systems: 15th International Conference, ITS 2021, Athens, Greece, June 22–27, 2021, Proceedings" edited by Ioannis M. Hatzilygeroudis, Sergey A. Karpov, George Pavlidis, and Antonija Mitrovic (2021).
4. "The Future of AI in Education: Ethical, Legal, and Social Issues" edited by Danilo Persi Paoli and Benedict du Boulay (2022).
5. "Artificial Intelligence and Education: 22nd International Conference, AIED 2021, Utrecht, The Netherlands, June 15–19, 2021, Proceedings" edited by Ken Holstein, Bodong Chen, Arvid Kappas, Sadhana Puntambekar, and Yanyan Li (2021).
6. "Artificial Intelligence and the End of Work: The Human Advantage" by Nigel M. de S. Cameron (2022).
7. "Artificial Intelligence in Education: 20th International Conference, AIED 2019, Chicago, IL, USA, June 25–29, 2019, Proceedings" edited by M. Felisa Verdejo, Stephanie D. Teasley, and Yanyan Li (2019).
8. "Artificial Intelligence in Education: 21st International Conference, AIED 2020, Ifrane, Morocco, July 6–10, 2020, Proceedings" edited by Dragan Gašević, Mathieu d'Aquin, Marek Hatala, and Olga C. Santos (2020).
9. "AI in Education: Promise and Implications for Teaching and Learning" edited by Tao Zhang and Stephen J.H. Yang (2019).
10. "Artificial Intelligence in Education: Cases from the Real World" edited by Wenhao David Huang, Blake Mason, Tiffany Barnes, and Min Chi (2022).
11. "Artificial Intelligence for Learning: How to use AI to Support Employee Development" by Michael Griffiths (2019).

МУНДАРИЖА

Кириш	3
Сунъий интеллект: мазмун-моҳияти ва турлари.....	5
Олий таълим муассасалари фаолиятига сунъий интеллект технологиясини жорий этишнинг ижобий ва салбий жиҳатлари.....	15
Етакчи хорижий олий таълим муассасаларининг олий таълим тизимиға сунъий интеллект технологиясини татбиқ этиш борасидаги тажрибалари	18
Дарс жараёнида chat GPT платформасидан фойдаланиш.....	20
Олий таълим муассасалари фаолиятига сунъий интеллект технологиясини интеграция қилиш бўйича тавсиялар	25
Фойдаланилган адабиётлар	26

Услубий нашр

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ
ФАОЛИЯТИГА СУНЬИЙ ИНТЕЛЛЕКТ
ТЕХНОЛОГИЯСИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ

Методик қўлланма

Муҳаррир:
Х. Закирова

Техник муҳаррир:
Ш. Бекназаров

Бадиий муҳаррир:
З. Шоимов

Мусахҳиха:
Д. Бекназарова

Дизайннер:
Ф. Қўзиев

Наш.лиц. Тасдиқнома: 050532, 27.11.2022 й.
Теришга 01.11.2023 йилда берилди. Босишига 04.12.2023 йилда рухсат этилди.

Бичими: 84x108 1/32. Офсет босма. “Pragmatica” гарнитураси.

Шартли б.т. 2.64. Нашр б.т. 2.0.

Адади 500 нусха. Буюртма № OV-16.

Баҳоси шартнома асосида.

“Yetakchi nashriyoti”, 100190, Тошкент шаҳри,
Олмазор тумани, Бешкўргон, 2-мавзеси, 9-йй 87-хонадон.
e-mail: yetakchi_nash@mail.

“Mehr-nuri nashriyoti” УК босмахонасида чоп этилди.
Олмазор тумани, Бешкўргон, 2-мавзеси, 9-йй 87-хонадон.

Телефон: +99890 394-10-65

Олий таълим Муассасалари

фаолиятига сунъий
интеллект технология-
сини жорий этиш

ISBN 978-9910-9640-1-5

9 789910 964015